

POSTANOWIENIE

Dnia 13 maja 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Irena Gromska-Szuster (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Grzegorz Misiurek

SSN Marta Romańska

Protokolant Piotr Malczewski

w sprawie z wniosku "P. I." Spółki Akcyjnej

przy uczestnictwie S. L.

o pozbawienie prawa prowadzenia działalności gospodarczej,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 13 maja 2011 r.,

skargi kasacyjnej uczestnika postępowania S. L.

od postanowienia Sądu Okręgowego Sądu Gospodarczego [...]

z dnia 23 kwietnia 2010 r.,

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Zaskarżonym postanowieniem z dnia 23 kwietnia 2010 r. Sąd Okręgowy oddalił apelację uczestnika postępowania S. L. od postanowienia Sądu Rejonowego z dnia 24 czerwca 2009 r., na mocy którego uczestnik, na wniosek P. I. S.A., pozbawiony został prawa prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek oraz pełnienia funkcji członka rady nadzorczej, reprezentanta lub pełnomocnika w spółce handlowej, w przedsiębiorstwie państwowym, spółdzielni, fundacji lub stowarzyszeniu na okres 3 lat.

Sądy ustaliły między innymi, że spółka z.o.o. M-B, której prezesem zarządu był uczestnik, nie regulowała swoich zobowiązań, w tym także wobec wnioskodawcy. W sierpniu 2008 r. uczestnik złożył wniosek o ogłoszenie upadłości, który w październiku 2008 r. został zwrócony z uwagi na braki formalne. Kolejny wniosek o ogłoszenie upadłości uczestnik złożył dopiero w lutym 2009 r., w czasie trwającego już postępowania w rozpoznawanej sprawie o pozbawienie go praw określonych w art. 373 ust. 1 p.u.n.

W ocenie Sądu Okręgowego uczestnik nie złożył wniosku o ogłoszenie upadłości w ustawowym terminie, gdyż wniosek zwrócony z powodu braków formalnych nie jest skutecznie złożonym wnioskiem, a już w chwili składania w sierpniu 2008 r., zwróconego następnie wniosku, istniał stan niewypłacalności spółki M-B, co stwierdził uczestnik w tym wniosku i przyznał w rozpoznawanej sprawie. W świetle tych okoliczności nie było konieczne, zdaniem Sądu Okręgowego, ustalenie dokładnej daty powstania stanu niewypłacalności spółki, bowiem nie ulega wątpliwości, że kolejny wniosek o ogłoszenie upadłości z lutego 2009 r. złożony został z przekroczeniem ustawowego dwutygodniowego terminu. Sąd Okręgowy uznał również za nieuzasadniony zarzut uczestnika nieudowodnienia jego winy w opóźnieniu złożenia wniosku. Stwierdził, że zasada domniemania niewinności nie znajduje zastosowania w postępowaniu toczącym się na podstawie art. 373 p.u.n., gdyż orzekany zakaz nie ma charakteru środka karnego w rozumieniu przepisów prawa karnego, a zatem Sąd nie miał obowiązku udowodnienia winy uczestnika. Uczestnik sam przyznał, że zaistniały przesłanki do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, natomiast podnoszone przez niego

argumenty, iż dalsze podejmowanie działań miało na celu zaspokojenie roszczeń wierzycieli, nie zostało poparte żadnymi dowodami, a brak odpowiednich wniosków dowodowych uczestnika, nie pozwalał, zdaniem Sądu Okręgowego, na prowadzenie postępowania dowodowego w tym zakresie.

W skardze kasacyjnej opartej na obu podstawach uczestnik zarzucił naruszenie art. 373 ust. 1 pkt 1 w zw. z art. 11 p.u.n. przez uznanie, że do przyjęcia istnienia podstawy ogłoszenia upadłości w rozumieniu art. 373 § 1 pkt 1 p.u.n. wystarczające jest ustalenie, że dłużnik nie reguluje swoich wymagalnych zobowiązań, naruszenie art. 373 ust.1 pkt 1 i ust. 2 p.u.n. przez jego zastosowanie, mimo nie dokonania żadnych ustaleń co do przesłanek przewidzianych w tych przepisach: winy uczestnika oraz skutków podejmowanych działań, naruszenie art. 227 k.p.c. w zw. z art. 6 k.c. przez nie przeprowadzenie postępowania dowodowego co do winy, daty powstania niewypłacalności oraz przesłanek orzeczenia zakazu przewidzianych w art. 373 ust. 2 p.u.n., a także naruszenie art. 42 ust. 3 i art. 45 Konstytucji przez wydanie orzeczenia pozbawiającego uczestnika jego podstawowych praw i wolności bez przeprowadzenia rzetelnego procesu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Bezzasadny jest zarzut naruszenia wskazanych wyżej przepisów Konstytucji. Przewidziana w art. 42 ust. 3 Konstytucji zasada domniemania niewinności dotyczy postępowania w sprawach karnych i z oczywistych względów nie ma zastosowania w postępowaniu cywilnym. Nie ulega też wątpliwości, że w rozpoznawanej sprawie zachowane zostało prawo każdego obywatela do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, bezstronny i niezawisły sąd oraz pozostałe wymagania i standardy przewidziane w art. 45 Konstytucji. Kwestia naruszenia przez sąd przy rozpoznawaniu sprawy wskazanych przez skarżącego przepisów prawa materialnego i procesowego nie może być rozpatrywana w kategoriach pozbawienia uczestnika konstytucyjnego prawa do sądu określonego w art. 45 Konstytucji, a jedynie w kategoriach podstaw materialnoprawnych i procesowych zaskarżenia szczególnym środkiem jakim jest skarga kasacyjna.

Za nieskuteczny należy uznać zarzut naruszenia art. 373 ust. 1 pkt 1 w zw. z art. 11 p.u.n. Wprawdzie nie ulega wątpliwości, że warunkiem zastosowania art. 373 ust. 1 p.u.n. jest wykazanie przez wnioskodawcę i ustalenie przez Sąd jednej z przesłanek tego przepisu, którą jest nie złożenie przez dłużnika wniosku o ogłoszenie upadłości w terminie dwóch tygodni od dnia powstania podstawy do ogłoszenia upadłości, a zatem konieczne jest ustalenie zaistnienia stanu niewypłacalności, w rozumieniu art. 11 ust. 1 p.u.n., t.j. stanu trwałego niewykonywania większości wymagalnych zobowiązań oraz chwili zaistnienia tego stanu, jednak przy ustalaniu tych okoliczności mają zastosowanie wszystkie zasady i przepisy prawa procesowego dotyczące postępowania dowodowego i ustaleń faktycznych, w tym art. 229, art. 230 i art. 231 k.p.c. Oznacza to, że w rozpoznawanej sprawie Sąd Okręgowy mógł ustalić zaistnienie stanu niewypłacalności spółki M-B w chwili złożenia pierwszego wniosku o ogłoszenie upadłości czyniąc te ustalenia w oparciu o twierdzenia dłużnika zawarte w tym wniosku oraz w oparciu o przyznanie przez niego tych okoliczności w odpowiedzi na wniosek złożonej w rozpoznawanej sprawie, a w konsekwencji miał podstawy by wyprowadzić z tak ustalonych faktów domniemanie faktyczne o istnieniu stanu niewypłacalności dłużnika już w sierpniu 2008 r. Nie ulega bowiem wątpliwości, że dane podane przez dłużnika we wniosku o ogłoszenie upadłości z sierpnia 2008 r. wskazywały na trwałe zaprzestanie wykonywania przez niego większości wymagalnych zobowiązań, co uczestnik stwierdził także w odpowiedzi na wniosek złożonej w rozpoznawanej sprawie, w której przyznał również, że w istocie nawet złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości w sierpniu 2008 r. było spóźnione, co wynikało z konieczności zebrania niezbędnych dokumentów księgowych. W tych okolicznościach Sąd Okręgowy miał podstawy by stwierdzić, że tym bardziej spóźnione było złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości w lutym 2009 r., już w czasie trwania postępowania w rozpoznawanej sprawie. Wniosek z sierpnia 2008 r., jako zwrócony, nie wywołał skutków prawnych (porównaj między innymi postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 kwietnia 2006 r. III CSK 47/06, niepubl.), trafnie zatem Sąd Okręgowy przyjął, że złożenie kolejnego wniosku w lutym 2009 r. nastąpiło po terminie, o którym mowa w art. 373 ust. 1 pkt 1 p.u.n.

Uzasadniony jest natomiast kasacyjny zarzut naruszenia art. 373 ust. 1 pkt 1 oraz ust. 2 p.u.n. i art. 6 k.c. oraz art. 227 k.p.c.

Sąd Okręgowy dokonał bowiem błędnej wykładni art. 373 ust. 1 pkt 1 p.u.n. stwierdzając, że nie miał obowiązku ustalania winy uczestnika postępowania w nieterminowym złożeniu wniosku o ogłoszenie upadłości. Jednoznaczne brzmienie przepisu wskazuje, że jedną z przesłanek jego zastosowania jest ustalenie, iż nie złożenie przez zobowiązanego wniosku o ogłoszenie upadłości w ustawowym terminie nastąpiło z jego winy. Przepis ten niewątpliwie nie przewiduje domniemania winy zobowiązanego, a zatem, w myśl ogólnej zasady przewidzianej w art. 6 k.c. w zw. z art. 373 ust. 1 pkt 1 p.u.n., wnioskodawca, który żąda wydania orzeczenia przewidzianego w art. 373 ust. 1 pkt 1 p.u.n., powinien udowodnić winę zobowiązanego w złożeniu wniosku o ogłoszenie upadłości po terminie przewidzianym w tym przepisie.

Jak wielokrotnie wskazywał Sąd Najwyższy, wina i jej stopień są przesłankami decydującymi nie tylko o zakresie i czasokresie pozbawienia praw, o czym stanowi ust. 2 art. 373 p.u.n., lecz przede wszystkim mają wpływ na decyzję Sądu o uwzględnieniu bądź oddaleniu wniosku, bowiem orzeczenie zakazu przewidzianego w art. 373 ust. 1 p.u.n. ma charakter fakultatywny (porównaj między innymi postanowienia z dnia 13 stycznia 2010 r. II CSK 364/09, z dnia 11 grudnia 2008 r. IV CSK 379/08, niepubl., z dnia 22 sierpnia 2007 r. II CSK 45/07, OSP 2009/3/34, z dnia 21 marca 2007 r. I CSK 460/06, z dnia 14 lutego 2006 r. II CSK 14/05 i z dnia 15 grudnia 2005 r. II CSK 15/05, niepubl.). Słusznie w literaturze i orzecznictwie podkreśla się, że orzeczenie, o którym mowa w omawianym przepisie jest wprawdzie sankcją cywilną o charakterze prewencyjnym, jednak w istocie jest zbliżone do sankcji karnej przewidzianej w art. 41 k.k., gdyż, w odróżnieniu od rozwiązań typowych dla prawa cywilnego, stanowi dolegliwość o charakterze głównie osobistym (porównaj między innymi wskazane wyżej postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 sierpnia 2007 r. III CSK 45/07). Konieczne jest zatem udowodnienie przez wnioskodawcę winy dłużnika, na poziomie przynajmniej niedbalstwa, w spóźnionym złożeniu wniosku o ogłoszenie upadłości, dłużnik natomiast może wykazywać okoliczności ekskulpacyjne.

Trafnie także skarżący zarzuca naruszenie art. 373 ust. 2 p.u.n. przez pominięcie również kolejnej przesłanki koniecznej do orzeczenia zakazu, o którym mowa w art. 373 ust. 1 pkt 1 p.u.n. Przesłanką tą są skutki zawinionego działania lub zaniechania dłużnika mające wpływ na realizację celu postępowania upadłościowego, w szczególności obniżenie wartości ekonomicznej przedsiębiorstwa upadłego i rozmiar pokrzywdzenia wierzycieli. Jak stwierdził Sąd Najwyższy we wskazanych wyżej orzeczeniach z dnia 11 grudnia 2008 r. IV CSK 379/08, z dnia 14 lutego 2006 r. II CSK 14/05 oraz w postanowieniu z dnia 5 marca 2009 r. III CSK 297/08 (niepubl.), zasadnicze znaczenie ma w tym wypadku nie sam fakt doprowadzenia do upadłości, lecz związek przyczynowy pomiędzy uchybieniami wymienionymi w art. 373 ust. 1 pkt 1-4 p.u.n., a obniżeniem wartości ekonomicznej przedsiębiorstwa upadłego i rozmiarem pokrzywdzenia wierzycieli. Ta przesłanka pozostała całkowicie poza ustaleniami i oceną Sądu Okręgowego, choć jako przesłanka prawa materialnego powinna być wzięta pod uwagę i rozważona z urzędu, a jako objęta zarzutem apelacyjnym, powinna być rozważona na podstawie art. 378 § 1 k.p.c.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c. uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 108 § 1 w zw. z art. 13 § 2, art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.).